

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ ПРАВА І ДЕРЖАВИ

Юлія Загуменна

кандидатка юридичних наук, доцентка,
 професорка кафедри теорії та історії держави і права
 факультету № 1
 Харківського національного університету внутрішніх справ
 (Харків, Україна)
 ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-0617-8363>
yuliyazagum@gmail.com

УДК 342:351.86 (477)

ПРАВОВА РЕФОРМА
 У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ:
 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

АНОТАЦІЯ. Метою статті є визначення через призму сучасної теоретичної юриспруденції та націобезпекознавства феномену правової реформи у сфері національної безпеки на прикладі сучасної України. Така реформа досліджена як інваріант правових реформ, який підпорядкований усім загальним закономірностям ініціювання, організації та проведення правової реформи як родового явища. З'ясовано, що така реформа постає як складне, багатогранне суспільне явище, яке відображає певний рівень загальнотеоретичної правової думки та націобезпекознавства, особливості правової науки, стану законодавчих і концептуальних розробок, на основі узагальнення яких можна розглянути її в різних аспектах.

Зроблено висновок, що правова реформа в галузі національної безпеки передбачає планомірні, науково обґрунтовані, суспільно прийнятні та виправдані зміни: 1) у законодавстві, що гарантує національну безпеку та захищає національні інтереси; 2) у структурі, організації та діяльності органів державної влади та інших суб'єктів, відповідальних за забезпечення національної безпеки, у системі їх функцій та повноважень, а також у способах (формах, методах) їх реалізації; 3) в якісному зміцненні стану захищеності всього масиву суспільних відносин, що центруються довкола національної безпеки та охоплюються об'єктом реформи, від зовнішніх і внутрішніх, реальних і потенційних загроз. Отже, реформа національної безпеки постає в єдності трьох компонентів: нормативно-правового (регулятивного), управлінського (суб'єктного) та об'єктного (зміна сфери суспільних відносин у галузі національної безпеки).

Доведено, що реформа національної безпеки має відбуватися у правовій площині, правовими засобами, із залученням тих конструктивних елементів і напрацювань, які зроблені в межах як загальнотеоретичної юриспруденції, так і галузевих правових наук. Виявлено, що з процесуального боку ця реформа є комплексом заходів, які ініціюються, організуються та проводяться уповноваженими суб'єктами

забезпечення національної безпеки (як правило, вищими органами державної влади) відповідно до наявних суспільних потреб, призводять до суттєвих змін у нормативно-правовій, інституційній та/або функціональній підсистемах національної безпеки, що зумовлює якісно вищий рівень захисту національних інтересів від реальних і потенційних, внутрішніх та зовнішніх загроз. Натомість в інституційному сенсі така реформа має упорядкувати й раціоналізувати діяльність державного апарату, в усіх його необхідних складових, зі здійснення заходів, спрямованих на приведення всієї системи національної безпеки України у відповідність до суспільних потреб, забезпечення її інституційної спроможності постійно (безперервно), ефективно і своєчасно відповідати (реагувати) на виклики національним інтересам, активно й послідовно захищати ці інтереси як усередині держави, так і за кордоном тощо.

Ключові слова: безпека людини, суспільства і держави; національна безпека; воєнна безпека; інформаційна безпека; економічна безпека; екологічна безпека; національні інтереси; внутрішні та зовнішні загрози; державний суверенітет; територіальна цілісність; правова реформа; реформа у сфері національної безпеки; суб'єкти забезпечення національної безпеки; Стратегія національної безпеки; державний апарат; громадські організації.

Напевне, важко знайти з-поміж функцій держави таку традиційну й усталену, яка була б притаманна будь-якій державі, як забезпечення безпеки суспільства. Водночас безпека суспільства як така походить – і генетично, і логічно – від безпеки індивіда – себто від його захищеності від оточуючих його загроз і небезпек (внутрішніх чи зовнішніх, наявних чи потенційних, уявних чи реальних, коротко- чи довгострокових тощо). Від реалізації вимог безпеки, безпечності залежить упевненість у завтрашньому дні, стабільність і прогнозованість суспільних відносин, можливість планування людської життєдіяльності в усіх її проявах, а відтак – і розвиток суспільства у найширшому його розумінні. Як справедливо зазначив український дослідник проблем націобезпекознавства В. Овчаренко, безпека як така виступає інтегральною формою виразу життєздатності та життєвої витривалості різних об'єктів біосфери і ноосфери в духовній, культурній сферах, у зовнішній та внутрішній політиці, в обороні, економіці, екології, соціальній політиці, фізичному і моральному здоров'ї людини, в інформатиці та технологіях¹. Незаперечно, відтак, що категорія безпеки належить до фундаментальних, наріжних для “світу повсякденності” кожної дієздатної людини. Тому закономірно, що безпека людини, поряд із її життям і здоров'ям, честю і гідністю, а також людською недоторканністю визнані в Україні найвищою соціальною цінністю на конституційному рівні (ч. 1 ст. 3 Конституції України)², а реалізація цієї норми проголошена головною метою державної політи-

¹ В. Овчаренко, ‘Механізм державного управління національною безпекою’ (дис д-ра наук по гос упр, 2012) 64.

² Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

ки національної безпеки³. Як слушно наголошує В. Сокурєнко, ‘питання оборони і безпеки в усьому цивілізованому співтоваристві держав традиційно розглядаються як неминущі цінності’⁴.

Відповідно, проблематика безпеки стала константою філософського та наукового дискурсу з доволі давніх часів⁵. Вона здебільшого осмислюється в історичному ракурсі як така константа суспільного розвитку, що у період виникнення націй набуває статусу національної безпеки, поступово відділяючись від суто державної безпеки. Як і будь-який складний суспільний феномен – а проблематика національної безпеки так чи інакше торкається чималої за обсягом сфери суспільних відносин – національна безпека зазнає як періодів відносно сталого функціонування, так і періодів реформ. І ось, попри увагу, актуалізовану останнім часом до проблематики національної безпеки, особливо в контексті її співвідношення із міжнародною безпекою та з безпекою особистості в соціумі, проблематика саме реформ (реформування у сфері) національної безпеки, а особливо – осмислення детермінації (об’єктивної обумовленості) її потреб, змісту, цілей і завдань, принципів і закономірностей, напрямів, етапів та перспектив правової реформи у галузі національної безпеки перебуває на периферії науково-правового дискурсу. Зокрема, вона залишається малодослідженою у вітчизняній теоретико-правовій науці та в державознавстві. Характерно, що основний акцент вітчизняних дослідницьких зусиль, як свідчить аналіз наукових публікацій у сфері юриспруденції за останні 10–15 років, здебільшого фокусується на галузевих чи інституційних (у сенсі охоплення увагою окремих галузей чи інститутів права) аспектах проблеми – чи то на проблематиці реформування у сфері воєнної (Є. Стрельцов, С. Полторак, Ю. Аллеров, О. Кривенко, П. Богуцький та ін.), економічної (Є. Білоусов, О. Громова, М. Завидняк, та ін.), екологічної (Г. Балюк, А. Євстігнєєв, О. Заржицький, Л. Ємець, Ю. Краснова, В. Лазаренко та ін.) чи інформаційної (А. Головка, І. Валюшко, Т. Перун, Т. Ткачук та ін.) безпеки. Подекуди спостерігаються більш-менш вдалі спроби (П. Богуцький, І. Доронін, В. Пилипчук) виокремити як нову комплексну галузь права право національної безпеки (іноді – право національної безпеки й оборони)⁶, обґрунтувати потреби систематизації законодавства у цій сфері (В. Антонов, І. Берназюк) тощо.

³ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року ‘Про Стратегію національної безпеки України’: Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020. *Урядовий кур’єр*. 16 вересня 2020. № 179.

⁴ В Сокурєнко, ‘Публічне адміністрування сферою оборони в Україні’ (дис д-ра юрид наук, 2016) 30.

⁵ О Дзьобань (заг ред), *Національна безпека: світоглядні та теоретико-методологічні засади* (Право 2021) 12–54.

⁶ П Богуцький, ‘Теоретичні основи становлення і розвитку права національної безпеки України’ (дис д-ра юрид наук, 2020) 445; І Доронін, ‘Особливості систематизації права національної безпеки’ *Освіта і наука у сфері національної безпеки: проблеми та пріоритети розвитку: збірник матеріалів III міжнародної науково-практичної конференції* (Дорогих С та інші упорядн, НУОА, АртЕк 2019) 34–8;

Не заперечуючи проти евристичної й наукової цінності таких дослідницьких підходів, ми, утім, хотіли би наголосити на тому, що відповідні аспекти дослідження є лише частинами більш широкої та комплексної проблеми – проблеми правової реформи у галузі національної безпеки України. Очевидна потреба осмислення проблеми такої реформи у галузі національної безпеки як комплексної досі мало усвідомлюється фундаментальною юридичною наукою. Відповідно, у цій сфері спостерігається обмаль наукових розвідок, які б не лише відігравали переважно консервативно-правоконстатуючу роль у душі нормативістського позитивізму, а й мали світоглядно-конструктивне і прогностичне значення для вдосконалення наявних інструментів, механізмів і функцій національної безпеки України, на основі й у світлі потребова-правової доктрини (П. Рабінович).

Метою дослідження є визначення через призму сучасної теоретичної юриспруденції та національнознавства феномену правової реформи у сфері національної безпеки на прикладі сучасної України.

Зрозуміло, що безпека кожної людини є ключовою підвалиною правопорядку в суспільстві та основою безпеки самого суспільства. Спроможність же держави забезпечувати безпеку і суспільству загалом, і кожному громадянину зокрема, а відтак – задовольняти попит людини й суспільства у належному й ефективному їх захистові від численних загроз і небезпек, які з часом дедалі урізноманітнюються, багато в чому обумовлює її сьогодення та майбуття. Відповідно, юридична наука сформулювала й обґрунтувала функцію забезпечення національної безпеки як таку, що покликана гарантувати сприятливі умови для життя і продуктивної діяльності громадян, державних інститутів, захищати життєво важливі інтереси людини й суспільства від зовнішніх і внутрішніх загроз⁷, а так само – яка б узгоджувалася з основною сутністю держави – забезпечувати безпеку людини та громадянина в різних сферах суспільної діяльності⁸.

Відомо, що з виникненням у модерну добу націй зазначена функція стала позначатись як функція забезпечення національної безпеки. Водночас у постмодерну добу функція забезпечення національної безпеки зазнає вже помітних і глибоких змін у зв'язку з трансформаціями феномену державного суверенітету, утвердженням наднаціональних і наддержавних інстанцій суверенітету, поглибленням міждержавної інтеграції та трансляцією частки суверенітету, а відповідно, й частки функції забез-

В Пилипчук, І Доронін, 'Право національної безпеки та військово-правове: теоретичні та прикладні засади становлення і розвитку в Україні' [2018] 2 (25) Інформація і право 62–72.

⁷ Ф Медвідь, М Чорна, 'Безпекова політика України в умовах зовнішньої агресії: нормативно-правове забезпечення' [2015] 5–6 (79–80) Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України 119.

⁸ О Лемак, 'Забезпечення національної безпеки як функція держави' [2016] 38 (2) Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 64.

печення національної безпеки на наднаціональному політико-правовому рівні. Означені процеси так чи інакше зачіпають буття практично всіх державних організмів сучасності – від найрозвинутіших країн із усталеною “архітектурою” національної безпеки і до тих держав, виконання функції забезпечення національної безпеки яких стало порівняно новим завданням-викликом у світлі новітніх трендів їх національного розвитку. Так, в архітектурі забезпечення національної безпеки дедалі помітнішу та активнішу роль починають відігравати інституції, відповідальні за регіональну та міжнародну безпеку, що утворюють своєрідну інституційну мережу, яка має взаємодоповнювальне значення до внутрішньодержавних інституцій та інструментів забезпечення національної безпеки. Для виконання такої ролі вони повинні: володіти легітимними механізмами встановлення чітко визначених державних кордонів, які базуються на врахуванні історичних, політичних та економічних умов виникнення і розвитку держав; надавати інституційну підтримку взаємодії держав у сфері охорони кордонів на основі спеціальної договірної бази, залучати міжнародні організації до координації та контролю зусиль щодо непопущеності й недоторканності державних кордонів⁹. Актуалізація проблем національної безпеки відбувається також за умов посилення, за словами українського вченого-правознавця П. Богуцького, ‘етатистського егоцентризму тих держав, які визначають світовий правопорядок’¹⁰.

Відтак питання національної безпеки дедалі більше перетворюється на транснаціональне та інфранациональне, охоплюючи якісно нові рівні – як вищий порівняно із суто національним, так і нижчий, сегментуючись в окремих профілях безпекової проблематики, на рівні буття громадянського суспільства та його інститутів¹¹. Особливо показовими є прояви цієї закономірності у сферах воєнної, економічної, екологічної та інформаційної безпеки.

В Україні, яка все ще перебуває у складних умовах реформаційного періоду своєї історії, коли триває майже синхронне реформування багатьох сторін її економічної, соціальної, політичної, культурної та інших систем, проблема національної безпеки природно постає як одна з ключових. І це при тому, що, як показує аналіз державотворчого досвіду України, питаннями національної безпеки національна державність не завжди переймалася, і далеко не завжди ці спроби були успішними. Значною мірою розвиток України протягом тривалих періодів її історич-

⁹ О Дахно, ‘Політика забезпечення територіальної цілісності України (теоретико-методологічний аналіз)’ (дис канд політ наук, 2020) 3.

¹⁰ Богуцький (н 6) 321.

¹¹ А Головка, ‘Громадянське суспільство як суб’єкт протидії загрозам національній безпеці в інформаційній сфері’ (дис канд політ наук, 2018) 23–43; К Павлюк, ‘Взаємодія органів державної влади та неурядових громадських організацій у системі забезпечення національної безпеки України’ (дис канд наук з держ упр, 2014) 206; О Корнієвський, *Громадські об’єднання у системі національної безпеки держави* (Альтерпрес 2010) 396.

ного розвитку підпорядковувався потребам забезпечення національної (швидше, державної) безпеки інших (інонаціональних) державних утворень. Тож дисконтинуїтет вітчизняного державно-правового досвіду в цій сфері не дає змоги повною мірою покладатися винятково на національну традицію, а відтак зумовлює підвищений інтерес до досвіду впровадження успішних зразків і моделей у цій сфері, спроби імплантувати які не полишає вище державно-політичне керівництво України. Однак саме досвід держав зі сталими традиціями державно-правового розвитку й успішним досвідом реалізації безпекової моделі розвитку вказує на те, що таке складне, комплексне і багатогранне явище, яким є національна безпека, вимагає ретельного розроблення і послідовного впровадження національної її моделі з урахуванням історичних, політичних, економічних, соціальних та гуманітарно-культурних умов і параметрів розвитку кожної держави.

Вважається, що категорія “національна безпека” набуває особливої актуальності у зв’язку з докорінними трансформаційними процесами, що відбуваються у міждержавних відносинах, зокрема поступовим розширенням кола держав – членів Європейського Союзу (далі – ЄС), укладенням між державами численних міжнародних договорів, а також у зв’язку з проведенням внутрішніх реформ у державах, спрямованих на підвищення рівня їх національної безпеки¹². Утім, це загальне зауваження, на нашу думку, потребує суттєвої конкретизації стосовно України.

Так, сучасна проблематика національної безпеки є багатогранною та різнопрофільною. Відповідно, вона спирається на значний теоретико-концептуальний і нормативно-правовий базис, має певну традицію осмислення, що узагальнюється у різних інтелектуальних напрямках національно-безпекознавства, та перманентно перебуває в центрі уваги науковців, цивільних і військових аналітиків, широкого експертного середовища. На науковому рівні, зокрема в межах вітчизняної конституціоналістики, вже було цілком слушно констатовано, що

проблема національної безпеки є актуальною, а її дослідження та розв’язання пов’язано із необхідністю напрацювання єдиної системи знань про національну безпеку, уніфікованої методологічної бази до вивчення, аналізу, оцінки й прогнозування конкретних засобів і шляхів забезпечення національної безпеки, адекватних характерові і масштабам загроз національним інтересам¹³.

¹² О Резнік, ‘Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України’ (дис д-ра юрид наук, 2019) 35–6.

¹³ В Антонов, *Конституційно-правові засади національної безпеки України* (Шемшученко Ю наук ред, ТАЛКОМ 2017) 8.

Проте таке окреслення проблеми мало, так би мовити, суто академічний вимір і не торкалося питання приращення наукового знання в умовах реформування сфери національної безпеки.

При цьому три ключових чинника, на наше переконання, об'єктивно суттєво актуалізують проблематику не так самої національної безпеки, як унаочнюють потреби її сучасного реформування стосовно випадку сучасної України.

Першим із таких факторів є зміна стратегічного курсу розвитку української держави, започаткована підписанням Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони у 2014 р.¹⁴ та продовжена конституціоналізацією в 2019 р. курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію України (закріплення в преамбулі Конституції України стратегічного курсу на набуття повноправного членства України в ЄС та НАТО, перегляд світоглядної парадигми, побудова конституційно-правового механізму забезпечення повноправного членства України в ЄС та НАТО, який би відповідав сучасним реаліям)¹⁵. Цілком очевидно, що реформа національної безпеки має спрямовуватися на те, щоб забезпечити відповідність безпекових стандартів усередині держави тим стандартам, які висуваються до держав – членів ЄС і НАТО.

Другим об'єктивним фактором, що актуалізує дискурс довкола національної безпеки України, є, безумовно, триваючий збройний конфлікт на сході України (за словами українського дослідника-безпекознавця О. Власюка, “війна четвертого покоління”¹⁶), зримими обрисами якого стала анексія Криму, збройна агресія Російської Федерації на сході України та тимчасова окупація окремих районів Донецької і Луганської областей¹⁷. Зрозуміло, що в умовах, коли Українська держава опинилася на порозі широкомасштабного військового конфлікту з однією з найбільших військових потуг світу, потреба в якісному перелаштуванні всього сектору національної безпеки (у тісному зв'язку із сектором оборони,

¹⁴ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Т. 1. С. 83.

¹⁵ В. Гомонай, ‘Конституційно-правове забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору’ (дис д-ра юрид наук, 2020) 349.

¹⁶ О Власюк, *Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики: вибрані наукові праці* (НІСД 2016) 464–8.

¹⁷ Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 26. Ст. 892; Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях: Закон України від 18 січня 2018 р. № 2268-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 10. Ст. 54; О Задорожній, *Порушення агресивною війною Російської Федерації проти України основних принципів міжнародного права* (К.І.С. 2015) 712.

що уможливило нормативну конструкцію “сектор національної безпеки і оборони”¹⁸, хоча до останньої іноді включають не всю національну безпеку, а тільки воєнну її складову¹⁹), постала як нагальне завдання Української держави, від успішного вирішення якого багато в чому залежить збереження самої держави, її суверенітету та територіальної цілісності, виживання української політичної нації та зміцнення її спроможності не лише в безпековій, а й у суміжних сферах суспільного і державного розвитку. Відтак, закономірно, що до головних пріоритетів політики національної безпеки України на нинішньому етапі її розвитку відносять, по-перше, відновлення територіальної цілісності Української держави за допомогою реінтеграції тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей і півострова Крим, а по-друге, запобігання та протидію новим спробам порушити територіальну цілісність і суверенітет України²⁰. Відповідно до цього вагомою передумовою ефективної протидії новим загрозам і викликам державному суверенітету й територіальній цілісності України вважається реформа у сфері національної безпеки, що передбачає уточнення компетенцій, нормативно-правових, організаційних, інституційних та структурно-функціональних засад діяльності суб’єктів забезпечення національної безпеки, а також залучення інститутів громадянського суспільства до забезпечення національної безпеки України²¹.

Нарешті, третій фактор настав унаслідок тривалої невизначеності вітчизняної парадигми національної безпеки, що багато в чому було зумовлено невизначеністю й хиткістю зовнішньополітичного курсу держави (принаймні до 2014 р.). При цьому посилення на конституційні засади національної безпеки виявилися явно недостатніми для якісної визначеності наповнення державної політики у галузі забезпечення національної безпеки. Адже Конституція України, закріпивши в річці визнання і гарантій концептуальні засади національної безпеки, утвердила лише певні політико-правові передумови для створення дієздатної системи національної безпеки в Україні. Покладаючи регулювання більшості питань на поточне законодавство, Основний Закон України тим самим залишив досить широкий простір для вдосконалення інститутів національної безпеки відповідно до потреб суспільства і держави на тому чи іншому історичному етапі. Це, зокрема, зумовлено тим, що Конститу-

¹⁸ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року “Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України”: Указ Президента України від 14 березня 2016 р. № 92/2016. *Урядовий кур’єр*. 18 березня 2016 р. № 52; Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

¹⁹ М Лобко, Ф Саганюк, ‘Сектор безпеки і оборони: проблеми формування та розвитку’ [2014] 1 (50) *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського* 137.

²⁰ Дахно (н 9) 5.

²¹ Там само.

ція як політико-правовий акт, розрахований на тривалу перспективу, покликана лише створити політико-правові умови для реалізації державою функції забезпечення національної безпеки і не може (і не повинна) докладно регулювати всі аспекти функціонування системи національної безпеки на різних етапах розвитку української державності. Адже цілком зрозумілим є те, що національна безпека не є незмінним феноменом, раз і назавжди даним, оскільки з розвитком Української держави, її внутрішньої і зовнішньої політики, кристалізацією та розвитком національних інтересів відбуватиметься й еволюція інститутів національної безпеки, їх змісту, структури і функцій.

Важлива роль у поступальному розвитку й реформуванні зазначених інститутів відводиться правовій науці, яка не лише сприяє приращенню наукових знань у цій сфері, взаємодіючи із суміжними суспільними науками (безпекознавством, політологією, наукою державного управління, соціологією тощо), а й виконує правоорієнтуючу функцію, накреслюючи перспективи консолідації правового простору, удосконаленню правових засобів забезпечення національної безпеки, захисту національних інтересів, попередження внутрішніх і зовнішніх загроз державності²².

Як уже зазначалося, особливістю України є майже синхронне реформування, що спостерігається в різних сферах суспільного і державного життя. Усталеними й поширеними сьогодні в суспільстві є більш чи менш адекватні реальності уявлення про пенсійну, земельну, медичну, адміністративну, муніципальну, судову, парламентську та інші реформи. На цьому тлі дещо парадоксальним виглядає порівняно незначна увага до потреб проведення комплексної реформи у галузі національної безпеки. Досі мало усвідомлюється той факт, що успіх зазначених вище та й багатьох інших потрібних суспільству реформ багато в чому залежить саме від успіху реформи національної безпеки. Адже не усунути зовнішні та внутрішні загрози національним інтересам здатні паралізувати будь-які конструктивні зусилля державної влади та громадянського суспільства із проведення назрілих та суспільно прийнятних реформ. Отже, проблеми забезпечення національної безпеки України органічно пов'язані з політичними, економічними, соціальними, державно-правовими реформами, які проводяться в країні, з проблемами формування громадянського суспільства, демократії тощо²³. Саме тому ключовою основою національної безпеки України (Стратегія сталого розвитку "Україна – 2020", схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015), визначено забезпечення чесного і неупередженого правосуд-

²² С Чапчиков, 'Концептуальные основания национальной безопасности и механизм ее обеспечения: теоретико-правовое исследование' (дис д-ра юрид наук, 2018) 4.

²³ Т Перун, 'Адміністративно-правовий механізм забезпечення інформаційної безпеки в Україні' (дис канд юрид наук, 2019) 46.

дя, невідкладне проведення очищення влади на всіх рівнях і забезпечення впровадження ефективних механізмів протидії корупції. Особливу увагу потрібно приділити безпеці життя та здоров'я людини, що неможливо без ефективної медицини, захищеності соціально вразливих верств населення, безпечного стану довкілля і доступу до якісної питної води, безпечних харчових продуктів та промислових товарів²⁴.

Як відзначила українська дослідниця Я. Ленгер, підвищення ролі права в процесі соціального регулювання, розширення сфери правового регулювання, поява нових політичних і державних інститутів зумовлюють активне функціонування основних елементів правової системи²⁵. Зазначений висновок повною мірою кореспондується з умовами організації та проведення реформи національної безпеки, що має охоплювати як нормативно-правові, так і організаційні, інституційні, функціональні, забезпечувальні, кадрові та інші складові елементи.

У правовій сфері розвиток законодавства про національну безпеку протягом років незалежності України відбувався переважно екстенсивним шляхом, досить повільно і безсистемно. Говорячи словами видатного французького філософа та соціолога М. Фуко, у цій сфері ми зіштовхнулися 'з воістину небаченою активізацією сфери права, вражаючим розбуханням коду правової законності, покликаної забезпечити функціонування цієї системи безпеки'²⁶. Водночас, як слушно зауважує В. Сокурєнко, політична нестабільність і тривалі упродовж практично всіх років незалежності України суперечності між гілками державної влади призвели до того, що реформування у сфері національної безпеки здійснювалося здебільшого без урахування системного характеру цього явища, поспіхом, не збалансовано, недостатньо послідовно і продумано²⁷. Так, помилковим було рішення щодо закріплення позаблокового статусу України (ч. 1 ст. 1 у редакції Закону України "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики"²⁸), що було прийняте на підставі неправильної оцінки викликів і загроз у воєнній та зовнішньополітичній сферах. Так само і Воєнна доктрина України, введена в дію Указом Президента України від 8 червня 2012 р. № 390/2012²⁹, як виявилось, не відповідала воєнно-політичній обстановці, не вказувала на справжні

²⁴ Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020", схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. *Урядовий кур'єр*. 15 січня 2015. № 6.

²⁵ Я. Ленгер, 'Реформування правової системи як засіб підвищення її ефективності' (автореф дис канд юрид наук, 2007) 12.

²⁶ М. Фуко, *Безопасность, территория, население. Курс лекций, прочитанных в Коллеж де Франс в 1977–1978 учебном году* (пер с фр, Наука 2011) 22.

²⁷ Сокурєнко (н 4) 81.

²⁸ Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 р. № 2411-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 40. Ст. 527.

²⁹ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 червня 2012 року "Про нову редакцію Воєнної доктрини України": Указ Президента України від 8 червня 2012 р. № 390/2012. *Офіційний вісник Президента України*. 2012. № 20. С. 31.

джерела, масштаби і характер загроз у воєнній та зовнішньополітичній сферах³⁰. Унаслідок цих та інших прорахунків так і не було створено сучасний ефективний механізм управління у сфері національної безпеки як цілісною функціональною системою, керованою з єдиного центру³¹.

Відповідно до Стратегії національної безпеки України пріоритетами національних інтересів України та забезпечення національної безпеки визнані:

відстоювання незалежності і державного суверенітету;
відновлення територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України;
суспільний розвиток, насамперед розвиток людського капіталу;
захист прав, свобод і законних інтересів громадян України;
європейська і євроатлантична інтеграція³².

Пріоритетними напрямками реформи безпекового сектору в цьому документі названі:

- зміцнення демократичного цивільного контролю у сфері національної безпеки, підвищення ефективності управління, зміцнення нагляду і посилення відповідальності посадових і службових осіб органів сектору безпеки;
- забезпечення виконання законодавства у сфері національної безпеки;
- створення системи ефективного управління та координації діяльності органів сектору безпеки, удосконалення її архітектури;
- оптимізація структури, функцій і чисельності Служби безпеки України;
- створення ефективного розвідувального співтовариства, зміцнення системи координації та контролю діяльності розвідувальних органів;
- завершення створення національної системи кібербезпеки;
- завершення реформування Національної поліції України;
- забезпечення розвитку Національної гвардії України з урахуванням досвіду держав – членів ЄС;
- розбудова та використання комплексних систем відеоспостереження з аналітичною складовою в інтересах громадської безпеки;
- забезпечення розвитку та вдосконалення загальнодержавної системи захисту державного кордону, зокрема імплементацію європейських стандартів прикордонної безпеки;

³⁰ Н Сіцінський, 'Державне управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції' (дис д-ра наук з держ упр, 2020) 92.

³¹ О Резнікова, С Сьомін, *Забезпечення безперервності процесу управління у сфері національної безпеки: Аналітична записка* <http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/111AZ-governance-continuity-1_1_2-928b5.pdf> (дата звернення: 15.02.2021).

³² Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України" (н 3).

– оптимізація державної системи цивільного захисту;
 – автоматизація процесів надання адміністративних послуг іноземцям та особам без громадянства, посилення міграційного контролю на державному кордоні і всередині держави³³.

Ухвалений у 2018 р. Закон України “Про національну безпеку України”³⁴ не просто оновив правову базу для формування нової якості системи забезпечення національної безпеки відповідно до сучасних вимог, а й окреслив основні елементи порядку організації взаємодії державних органів, громадських організацій, посадових осіб та окремих громадян, об’єднаних цілями та завданнями захисту національної безпеки. Так само вагомим надбанням цього Закону, з точки зору відповідності цілям і завданням безпекової реформи, стало запровадження цілісної системи планування у сферах національної безпеки, метою якої є забезпечення реалізації державної політики у цій сфері через розроблення стратегій, концепцій, програм, планів розвитку органів сектора безпеки, управління ресурсами й ефективного їх розподілу³⁵.

Незаперечно також, з огляду на конституційне проголошення України демократичною і правовою державою, в якій не лише визнається, а й діє принцип верховенства права (ст. 8 Конституції України)³⁶, що ключова роль у такій реформі має надаватися забезпеченню її проведення на науково-планованій, конституційній основі з домінуванням верховенства права. Така реформа, безумовно, має спиратися на традицію державної безпекової політики, що ‘пройшла складний еволюційний шлях як у загальному цивілізаційному контексті, так і в рамках вітчизняних державотворчих процесів’³⁷. Тим самим буде реалізовано принцип спадкоємності, наступності (континуїтету) розвитку права у сфері національної безпеки, що відповідатиме доктринальному тлумаченню суті правової реформи, викладеному вище. Так, розпочата державою реформа у сфері національної безпеки ‘має на меті формування якісно нової, сучасної системи забезпечення національної безпеки на основі передових світових практик та власного досвіду, отриманого в ході проведення широкомасштабної антитерористичної операції на Сході країни’³⁸. Проте значними загрозами на цьому шляху можуть стати непослідовність і незавершеність такого реформування, багато в чому спричинені неузгодженістю законодавчих змін, їх незавершеністю, слабким рівнем пра-

³³ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року “Про Стратегію національної безпеки України” (н 3).

³⁴ Про національну безпеку України (н 18).

³⁵ Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році” (НІСД 2018) 120.

³⁶ Конституція України (н 2).

³⁷ І Каріх, ‘Інституційно-правові засади політики національної безпеки в гуманітарній сфері’ (дис канд політ наук, 2018) 186.

³⁸ Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році” (н 35) 120.

вореалізації законодавчо проголошених кроків, неналежним рівнем їх матеріально-фінансового забезпечення тощо. Тому важливо забезпечити ефективне адміністрування нових правових норм (їхнє підкріплення діючими правилами контролю – вертикальними та горизонтальними); досягнення комплементарності старих і нових правових норм (вибудовування зв'язків між новими правовими нормами та нормами, які вже існують у суміжних галузях; забезпечення конгруентності взаємодіючих інститутів; запобігання інституційних розривів); укорінення нових правових норм на всіх рівнях системи національної безпеки, що є об'єктом реформування, тощо³⁹.

Зазначена реформа також повинна будуватися на конституційних засадах і в необхідних випадках “добудовувати” конституційний фасад національної безпеки необхідними елементами – інституціями, структурами й функціями. Вочевидь, вимоги верховенства права щодо сфери національної безпеки означають, поміж іншим, зокрема і те, що й реформа національної безпеки, як і всі інші реформи, має відбуватися у правовій площині, правовими засобами, із залученням тих конструктивних елементів і напрацювань, які зроблені в межах як загальнотеоретичної юриспруденції, так і галузевих правових наук. Це означає, що така реформа має, безумовно, бути правовою реформою. Результатом такої реформи має стати ‘становлення принципово нової системи національної безпеки України, що ґрунтуватиметься на сучасній правовій основі й охоплюватиме всі її основні сфери – економічну, соціальну, політичну, інформаційну і військову’⁴⁰. Вона, безперечно, має враховувати міжнародні зобов'язання України у безпековій сфері, найперше – загально-визнані норми і принципи міжнародного права, серед яких принцип визнання загальнолюдських цінностей та активної міжнародної співпраці є визначальним. Він, зокрема, передбачає суверенну рівність і повагу суверенітету кожної держави; територіальну цілісність і непорушність кордонів суверенних держав; невтручання у внутрішні справи кожної держави; дотримання та виконання міжнародних договорів і зобов'язань; врегулювання міжнародних спорів і конфліктів виключно мирними, політичними засобами⁴¹.

В інституційному сенсі така реформа має упорядкувати й раціоналізувати діяльність державного апарату, в усіх його необхідних складових, зі здійснення заходів, спрямованих на приведення всієї системи національної безпеки України у відповідність до суспільних потреб, забезпечення її інституційної спроможності постійно (безперервно), ефективно і своєчасно реагувати на виклики національних інтересів, активно й по-

³⁹ Ленгер (н 25) 14.

⁴⁰ Сокурєнко (н 4) 30.

⁴¹ Медвідь, Чорна (н 7) 119.

слідовно захищати ці інтереси як усередині держави, так і за кордоном тощо. Також, з урахуванням геополітичної і внутрішньої ситуації, діяльність усіх органів державної влади в Україні має бути зосереджена на прогнозуванні, своєчасному виявленні, запобіганні і нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці, захистові суверенітету і територіальної цілісності України, безпеки її прикордонного простору, піднесенні економіки країни, гарантуванні особистої безпеки, конституційних прав і свобод людини та громадянина, викоріненні злочинності, вдосконаленні системи державної влади, зміцненні законності і правопорядку та збереженні соціально-політичної стабільності суспільства, зміцненні позицій України у світі, підтриманні на належному рівні її оборонного потенціалу й обороноздатності, радикальному поліпшенні екологічної ситуації⁴². Зрештою, реформа у цій сфері має стати також індикатором забезпечення єдності державної політики у сфері національної безпеки, узгодженості зусиль усіх (передусім державних) суб'єктів забезпечення національної безпеки України.

Висновки. З теоретико-правового боку, правова реформа в галузі національної безпеки передбачає планомірні, науково обґрунтовані, суспільно прийнятні та виправдані зміни: 1) у законодавстві, що гарантує національну безпеку та захищає національні інтереси; 2) у структурі, організації та діяльності органів державної влади й інших суб'єктів, відповідальних за забезпечення національної безпеки, у системі їх функцій та повноважень, а також у способах (формах, методах) їх реалізації; 3) в якісному зміцненні стану захищеності всього масиву суспільних відносин, що центруються довкола національної безпеки й охоплюються об'єктом реформи, від зовнішніх і внутрішніх, реальних і потенційних загроз. Відтак реформа національної безпеки постає в єдності трьох компонентів: нормативно-правового (регулятивного), управлінського (суб'єктного) та об'єктного (зміна сфери суспільних відносин у галузі національної безпеки).

Основним об'єктом реформи у галузі національної безпеки є весь комплекс суспільних відносин, що підлягає спеціальному захистові з боку системи суб'єктів забезпечення національної безпеки. Система таких суспільних відносин центрується довкола визначальних національних інтересів, до яких зазвичай відносять життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, та реалізація яких забезпечує державний суверенітет країни, її прогресивний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут громадян держави.

Основною метою реформи національної безпеки є таке якісне вдосконалення законодавства й управління у сфері національної безпеки, яке здатне забезпечити якісне зміцнення, відповідно до актуальних та пер-

⁴² Медвідь, Чорна (н 7) 118.

спективних потреб суспільства, стану захищеності ключових національних інтересів від зовнішніх і внутрішніх, реальних і потенційних загроз. Вона може передбачати створення або суттєве оновлення діяльності існуючих суб'єктів забезпечення національної безпеки, суттєву зміну ("переформатування", "перезавантаження") сфери національної безпеки відповідно до наявних суспільних потреб.

У процесуальному аспекті реформа у галузі національної безпеки постає як поступальний, поетапний еволютивний процес доцільних, ініційованих і реалізованих відповідно до певних концептуально-нормативних настанов змін, під час яких реалізується комплекс взаємопов'язаних і логічно обумовлених кроків – заходів суб'єктів ініціювання, організації та проведення реформи, досягаються її цілі та завдання. Еволютивний характер реформи виявляється у підтримці дієздатних і конструктивних елементів національної безпеки й удосконалення або й заміни недієздатних, консервативних елементів її забезпечення. Кумулятивний ефект кожного етапу реформи полягає в удосконаленні інституційних, функціональних, нормативно-правових та інших елементів забезпечення національної безпеки, відтворення її позитивних якостей, їх примноження та зміцнення, з одночасним елемінуванням (усуненням) недієздатних і застарілих елементів системи забезпечення національної безпеки.

Маючи певні хронологічні рамки, як правило, зумовлені концептуальними (стратегічними) нормативними документами, якими передбачається проведення реформи, остання поступово переростає у поточний (звичайний, стабільний) процес функціонування інститутів (елементів) національної безпеки в ординарному правовому режимі.

Якщо вдатися до усталених у правовій науці класифікацій правових реформ⁴³, то у зовнішніх своїх проявах реформа національної безпеки може бути демократичною та бюрократичною, коротко- чи довгостроковою, поверховою (фрагментарною) чи комплексною (системною), охоплювати весь комплекс безпекового законодавства чи його окремі інститути, бути суто управлінською, регуляторною чи змішаною (управлінсько-регуляторною).

Оцінка актуальної, реальної правової реформи у галузі національної безпеки в сучасній Україні має дуалістичний характер, зумовлений незбігом реального та бажаного станів у її проведенні. Реальна реформа у галузі національної безпеки характеризується переважанням бюрократичних елементів, поверховістю (фрагментарністю), частою неузгодженістю законодавчих змін, із переважанням управлінського аспекту і порівняно слабким впливом реформи на регуляторну сферу.

⁴³ Б. Малишев, 'Правова реформа: поняття, ознаки, види' (2011) 3 Бюлетень Міністерства юстиції України 22.

Натомість бажаний (очікуваний) “зріз” (образ) цієї реформи характеризується демократичністю її ініціювання, організації та проведення, комплексністю (системністю) та глибиною змін як у законодавстві, так і в реальній архітектурі національної безпеки, узгодженим характером реформаторських заходів та здійснюваних унаслідок їх проведення змін, переважанням регуляторного аспекту (змін у переважно суспільних відносинах, які охоплюються сферою дії національних інтересів України) та високим рівнем суспільної сприйнятливості до таких змін. Очікується підвищення динаміки такої реформи, розширення її предметного поля, а також поглиблення самої реформи, суспільний попит на проведення якої в Україні закономірно не зменшується.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Vlasiuk O, *Natsionalna bezpeka Ukrainy: evoliutsiia problem vnutrishnoi polityky: vybrani naukovi pratsi* (NISD 2016) (in Ukrainian).
2. Zadorozhnii O, *Porushennia ahresyvnouiu viinoiu Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy osnovnykh pryntsyviv mizhnarodnogo prava* (K.I.S. 2015) (in Ukrainian).
3. Korniiievskiy O, *Hromadski ob'iednannia u systemi natsionalnoi bezpeky derzhavy* (Alterpres 2010) (in Ukrainian).

Edited and translated books

4. Antonov V, *Konstytutsiino-pravovi zasady natsionalnoi bezpeky Ukrainy* (Shemshuchenko Iu nauk red, TALKOM 2017) (in Ukrainian).
5. Dzoban O (zah red), *Natsionalna bezpeka: svitohliadni ta teoretyko-metodolohichni zasady* (Pravo 2021) (in Ukrainian).
6. Fuko M, *Bezopasnost', territorija, naselenie. Kurs lekcij, prochitannyh v Kollezh de Frans v 1977–1978 uchebnom godu* (per s fr, Nauka 2011) (in Russian).

Journal articles

7. Lemak O, ‘Zabezpechennia natsionalnoi bezpeky yak funktsiia derzhavy’ [2016] 38 (2) *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu*. Serii: Pravo. 64 (in Ukrainian).
8. Lobko M, Sahaniuk F, ‘Sektor bezpeky i oborony: problemy formuvannia ta rozvytku’ [2014] 1 (50) *Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen Natsionalnogo universytetu oborony Ukrainy imeni Ivana Cherniakhovskoho* 137 (in Ukrainian).
9. Malyshev B, ‘Pravova reforma: poniattia, oznaky, vydy’ (2011) 3 *Biuletен Ministerstva yustytzii Ukrainy* 22 (in Ukrainian).
10. Medvid F, Chorna M, ‘Bezpekova polityka Ukrainy v umovakh zovnishnoi ahresii: normatyvno-pravove zabezpechennia’ [2015] 5–6 (79–80) *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy* 119 (in Ukrainian).

11. Pylypchuk V, Doronin I, 'Pravo natsionalnoi bezpeky ta viiskove pravo: teoretychni ta prykladni zasady stanovlennia i rozvytku v Ukraini' [2018] 2 (25) Informatsiia i pravo 62–72 (in Ukrainian).

Thesis

12. Bohutskyi P, 'Teoretychni osnovy stanovlennia i rozvytku prava natsionalnoi bezpeky Ukrainy' (dys d-ra yuryd nauk, 2020) (in Ukrainian).
13. Chapchikov S, 'Konseptual'nye osnovaniya nacional'noj bezopasnosti i mehanizm ee obespechenija: teoretiko-pravovoe issledovanie' (dis d-ra jurid nauk, 2018) (in Russian).
14. Dakhno O, 'Polityka zabezpechennia terytorialnoi tsilisnosti Ukrainy (teoretyko-metodolohichniy analiz)' (dys kand polit nauk, 2020) (in Ukrainian).
15. Holovka A, 'Hromadianske suspilstvo yak sub'iekt protyidii zahrozam natsionalnoi bezpetsi v informatsiinii sferi' (dys kand polit nauk, 2018) (in Ukrainian).
16. Homonai V, 'Konstytutsiino-pravove zabezpechennia nabuttia povnopravnogo chlenstva Ukrainy v Yevropeiskomu Soiuzi ta v Orhanizatsii Pivnichnoatlantychnoho dohovoru' (dys d-ra yuryd nauk, 2020) (in Ukrainian).
17. Karikh I, 'Instytutsiino-pravovi zasady polityky natsionalnoi bezpeky v humanitarnii sferi' (dys kand polit nauk, 2018) (in Ukrainian).
18. Lenher Ya, 'Reformuvannia pravovoi systemy yak zasib pidvyshchennia yii efektyvnosti' (avtoref dys kand yuryd nauk, 2007) (in Ukrainian).
19. Ovcharenko V, 'Mehanizm gosudarstvennogo upravlenija nacional'noj bezopasnost'ju' (dis d-ra nauk po gos upr, 2012) (in Russian).
20. Pavliuk K, 'Vzaiemodiia orhaniv derzhavnoi vlady ta neuriadovykh hromadskykh orhanizatsii u systemi zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy' (dys kand nauk z derzh upr, 2014) (in Ukrainian).
21. Perun T, 'Administrativno-pravovi mekhanizm zabezpechennia informatsiinoi bezpeky v Ukraini' (dys kand yuryd nauk, 2019) (in Ukrainian).
22. Rieznik O, 'Administrativno-pravovi zasady diialnosti pravookhoronnykh orhaniv iz zabezpechennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky Ukrainy' (dys d-ra yuryd nauk, 2019) (in Ukrainian).
23. Sitsynskyi N, 'Derzhavne upravlinnia zabezpechenniam natsionalnoi bezpeky Ukrainy u zovnishnopolitychnii sferi v umovakh yevropeiskoi ta yevroatlantychnoi intehratsii' (dys d-ra nauk z derzh upr, 2020) (in Ukrainian).
24. Sokurenko V, 'Publichne administruvannia sferoiu oborony v Ukraini' (dys d-ra yuryd nauk, 2016) (in Ukrainian).

Conference papers

25. Doronin I, 'Osoblyvosti systematyzatsii prava natsionalnoi bezpeky' v *Osvita i nauka u sferi natsionalnoi bezpeky: problemy ta priorytety rozvytku: zbirnyk materialiv III mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (Dorohykh S ta inshi uporiadn, NUOA, ArtEk 2019) 34–8 (in Ukrainian).

Other sources

26. Analychna dopovid do Shchorichnoho Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy "Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovyshche Ukrainy v 2018 rotsi" (NISD 2018) 120 (in Ukrainian).
27. Reznikova O, Somin S, *Zabezpechennia bezperervnosti protsesu upravlinnia u sferi natsionalnoi bezpeky: Analychna zapyska* <http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/111AZ-governance-continuity-1_1_2-928b5.pdf> (accessed: 15.02.2021) (in Ukrainian).

Yuliia Zahumenna

LEGAL REFORM IN THE SPHERE OF NATIONAL SECURITY OF UKRAINE: THEORETICAL AND LEGAL ASPECT

ABSTRACT. The article considers the phenomenon of legal reform in the sphere of national security on the example of modern Ukraine through the prism of modern theoretical jurisprudence and national security science. Such a reform is studied as an invariant of legal reforms, which is subject to all the general laws of initiating, organizing and conducting legal reform as a generic phenomenon. It was found that such a reform appears as a complex, multifaceted social phenomenon that reflects a certain level of general theoretical legal thought and national security, features of legal science, the state of legislative and conceptual developments on this issue, based on which it can be considered in various aspects.

It is concluded that the legal reform in the sphere of national security provides for systematic, scientifically sound, socially acceptable and justified changes: 1) in the legislation that guarantees national security and protects national interests; 2) in the structure, organization and activities of public authorities and other entities responsible for ensuring national security, in the system of their functions and powers, as well as in the ways (forms, methods) of their implementation; 3) in the qualitative strengthening of the state of protection of the whole array of public relations, centered around national security and covered by the object of reform, from external and internal, real and potential threats. Thus, the reform of national security appears in the unity of three components: normative-legal (regulatory), managerial (subjective) and object (change of the sphere of public relations in the field of national security).

It is proved that the reform of national security should take place in the legal plane, by legal means, with the involvement of those constructive elements and developments that have been made within the framework of both general theoretical jurisprudence and branch legal sciences. It is revealed that, from the procedural point of view, this reform is a set of measures initiated, organized and carried out by authorized subjects of national security (usually by higher state authorities) in accordance with existing public needs, lead to significant changes in legal, institutional and/or functional subsystems of national security, which leads to a qualitatively higher level of protection of national interests from real and potential, internal and external threats. Instead, in the institutional sense, such a reform should streamline and rationalize the activities of the state apparatus, in all its necessary components, to implement measures aimed at bringing the entire national security system of Ukraine in line with social needs, ensuring its institutional capacity constantly (continuously), effectively and timely respond (respond) to challenges to national interests, actively and consistently protect these interests both within the state and abroad, and so on.

KEYWORDS: human security; society security; state security; national security; military security; information security; economic security; ecological security; national interests; internal and external threats; state sovereignty; territorial integrity; legal reform; national security reform; subjects of national security; national security strategy; state apparatus; public organizations.